

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

březen 2005 / ročník 6

Životní prostředí a růst

Murray Rothbard

Levicová kritika

Levicoví intelektuálové jsou podivuhodnou skupinou. Během několika posledních desetiletí, což není příliš dlouhá doba v lidské historii, vyfklí jako tančící derviši řadu zlostiných stížností na fungování kapitalismu a svobodného trhu. Zvláštní je, že každá z těchto stížností byla v protikladu k jedné či více výtkám vzneseným dříve. Tyto rozpory ale levicovým intelektuálům nevadí a ani nezmirňují jejich nevráživost, i když jsou to právě oni sami, kdo často a rychle mění své názory. A nezdá se, že by u těch, kteří své názory obrátili, došlo k narušení sebedůvěry a víry ve správnost jejich názorů.

Podívejme se na to, co se v posledních desetiletích stalo:

1. Na sklonku třicátých let 20. století a na začátku let čtyřicátých dospěli levicoví intelektuálové k závěru, že kapitalismus trpí nevyhnutelnou "sekulární stagnací". Stagnace prý byla vyvolaná zpomalujícím se populačním růstem, změnou západních hranic a předpokladem, že další vynálezy nejsou možné. To mělo prý za následek nekončící stagnaci a masovou nezaměstnanost, z čehož vyplývala potřeba nastolit socialismus či úplné státní plánování, které by mělo nahradit kapitalismus a svobodný trh. Toto vše na prahu největšího rozmachu v historii!

2. Navzdory velkému rozmachu poválečné Ameriky stupňovali levicoví intelektuálové své výpady; na scénu vstoupil kult "ekonomického růstu". Kapitalismus sice rostl, ale prý ne dostatečně rychle. Proto musí být opuštěn a nahrazen socialismem a státními intervencemi, které promíknou do celé ekonomiky a podpoří investice a úspory za účelem maximalizovat míru růstu, i kdyby snad lidé sami tak rychlý růst *nechtěli*. Konzervativní ekonomové, jako například Colin Clark, napadli tento levicový program jako "posedlost růstem".

3. Náhle vstoupil na scénu John Kenneth Galbraith se svým bestsellerem "Společnost hojnosti" z roku 1958. A stejně tak náhle levicoví intelektuálové obrátili své výhrady. Najednou se zdálo, že nesnáze kapitalismu souvisejí s *nadměrným* růstem, stagnace pominula, lidé začali být *příliš bohatí* a mezi všemi těmi supermarkety a automobily ztratil člověk své duchovno. Proto prý bylo nutné, aby vláda zakročila rozsáhlých intervencí nebo nastolila socialismus a výrazně zdanila spotřebitele s cílem snížit jejich bohatství.

4. Kult přílišné hojnosti však odezněl a byl nahrazen starostí o chudobu, kterou podnítl Michael Harrington a jeho "The Other America" z roku 1962. Najednou nebyla problémem Ameriky přílišná hojnost, ale vzrůstající a ubýjící chudoba. Opět bylo nalezeno řešení: větší vládní intervence, státní plánování, zdanění bohatých za účelem pomoci chudým. A tak jsme měli po několik let Válku s chudobou.

5. Stagnace, nedostatečný růst, nadměrná hojnost, nadměrná chudoba - názory intelektuálů se měnily jako dámské krajky. Pak v roce 1964 (naštěstí jen krátce trvajících) mimořádný parlamentní výbor *Ad Hoc Committee on the Triple Revolution* vydává svůj slavný manifest, který završil myšlenkový kruh levicových intelektuálů. Po dva nebo tři roky jsme byli bohatě syceni myšlenkou, že americkým problémem není stagnace, ale přesný opak, že v několika málo letech bude celá americká produkce automatizována a kybernetizována. Příjmy a produkce prý budou ohromné a nadbytečné, *ale* každý kvůli automatizaci přijde o práci. Znovu, kapitalismus a svobodný trh by prý vedl k trvalé masové nezaměstnanosti, což lze jedině napravit - ano, správně! - masivními státními intervencemi nebo přímo socialismem. Po několika let, uprostřed let šedesátých, jsme tak trpěli tím, co bylo po právu nazváno "Hysterie z Automatizace"¹

6. Koncem šedesátých letch bylo již každému jasné, že hysterie okolo automatizace byla falešná, automatizace nepostupovala rychleji než staromódní "mechanizace" a samozřejmě, že v roce 1969 ekonomická recese způsobila pokles růstu produktivity. Dnes už o nebezpečí automatizace neslyšíme. Nyní jsme v sedmé fázi obrátů levicových ekonomů.

7. Hojnost je znovu nadměrná, a jak je prý zřejmé z pohledu ekologie a z rostoucího nedostatku zdrojů, roste kapitalismus a svobodný trh příliš rychle. Státní plánování nebo socialismus teď prý už konečně musí nastoupit a nastolit společnost a ekonomiku s nulovým růstem, aby se předešlo negativnímu růstu nebo úpadku někdy v budoucnosti! Jsme nyní zpět v "super-galbraitovské" pozici, ke které byl dodán vědecký žargon o emisích, ekologii a "vesmírném korábu" Země, stejně tak jako hořký výpad proti technologii, jako by sama byla zlým znečišťovatelem. Kapitalismus přinesl technologii, růst - včetně růstu populace, průmyslu a znečištění - a vláda by měla zasáhnout a tato zla vykořenit.

Vskutku není vůbec neobvyklé najít stejné lidi zastávající odporující si směs pozic 5 a 7 a hlásající *ve stejnou dobu* názory, že (a) žijeme v době, kdy již neexistuje vzácnost, a tak již nepotřebujeme soukromý majetek, kapitalismus nebo hmotnou zainteresovanost na výrobě, a (b) že kapitalistická ziskuchtivost vyčerpala naše zdroje a přináší bezprostředně hrozící celosvětový nedostatek. Levicová odpověď na tyto dva (ale vlastně všechny) problémy, je ovšem stejná: socialismus nebo státní plánování náhradou za kapitalismus a svobodný trh. Slavný ekonom Joseph Schumpeter shrnul nevalné působení levicových intelektuálů před lety takto: "Kapitalismus stojí před soudci, kteří mají rozsudek smrti v kapsách. Hodlají jej vynést, vzdor jakékoliv obhajobě, kterou vyslechnou. Snad jediným úspěchem vítězných obhajob může být změna v obžalobě."² A tak se mohou měnit obvinění a odporovat předešlým obviněním - ale odpověď je vždy a trvale stejná.

Útok na technologii a růst

Módní útok na růst a bohatství je očividně útokem spokojených a v blahobytu žijících levicových intelektuálů z vyšší třídy. Zatímco si užívají materiálního dostatku a životní úrovně, o nichž se ani nejzřejmějším lidem v minulosti nesnilo, je pro ně snadné ohrnovat nos nad "materialismem" a volat po zmrzení veškerého dalšího ekono-

¹ Je zajímavé si povšimnout, že konzervativní ekonom Dr. George Terborgh, který napsal hlavní vyvrácení teorie stagnace o generaci dříve (*The Bogey of Economic Maturity* /1945/), nyní napsal vévodící vyvrácení nové vlny *The Automation Hysteria* (1966).

² Schumpeter, Joseph A.: *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Harper and Bros., 1942, str. 144.

mického pokroku.³ Pro tu obrovskou část světové populace, jež stále žije v bídě, je takové volání po přerušení růstu vážně nestydaté. Ale dokonce i v samotných Spojených státech je málo důkazů o nasycenosti a supernadbytku. Ani sami levicoví intelektuálové z vyšší třídy ještě nebyli viděni, jak ze svých výplatních pásek připravují ohňostroj jako příspěvek k válce s "materialismem" a bohatstvím.

Široce rozšířený útok na technologie je dokonce ještě nezodpovědnější. Pokud by se technologie vrátily zpět na úroveň "rodové společnosti" a do předindustriální éry, byl by následkem celosvětový hladomor a smrt. Samo přežití naprosté většiny světové populace závisí na moderních technologiích a průmyslu. Severoamerický kontinent byl schopen v předkolumbovské době pojmout přibližně jeden milion Indiánů žijících na úrovni životního minima. Nyní je schopen pojmout několik set milionů lidí žijících na nesrovnatelně vyšší životní úrovni – a důvodem jsou moderní technologie a průmysl. Odstraníme-li je, odstraníme i tuto populaci. Možná by toto řešení vyhovovalo našim zastáncům teorie přelidnění, ale velké většině z nás by to připadalo jako nesmírně drakonické „konečné řešení“.

Nezodpovědný útok na technologie je dalším levicovým obratem; přichází od stejných levicových intelektuálů, kteří se před nějakými třiceti lety zříkali kapitalismu, protože ten plně nevyužíval moderní technologie ve službách státního plánování, a volali po absolutní moci moderní "technokratické" elity. Teď se nás titíž intelektuálové, kteří v ne tak dávno době volali po technokratické diktatuře nad našimi životy, snaží připravit o životodárné plody přinášené moderními technologiemi.

Různé protichůdné fáze levicového myšlení avšak nikdy úplně nevymizí a mnoho stejných antitechnologů provedlo obrat o 180 stupňů od automatizační hysterie a teď sebejistě předpovídají začínající technologickou stagnaci. Vesele lidstvu prorokují temnou budoucnost, protože předpokládají, že technologie budou ode dneška stagnovat, místo aby pokračovaly ve stále se zrychlujícím vývoji. Tato technika pseudovědeckých předpovědí je obsažena v jasně protirůstově zaměřené a široce propagované Zprávě Římského klubu. Jak Passell, Roberts a Ross uvádějí ve své kritice této zprávy: "Kdyby byly telefonní společnosti nuceny používat technologie z přelomu století, bylo by na vyřizování dnešního objemu hovorů potřeba 20 milionů operátorů." Nebo, jak poznamenal britský editor Norman Macrae, "extrapola-

ce trendů z osmdesátých let osmnáctého století by naše dnešní města pohřbila pod hromadami hnoje."⁴

A dále:

Ačkoliv jejich (Římského klubu) model hypoteticky počítá s exponenciálním růstem průmyslových a zemědělských potřeb, zároveň uvaluje arbitrární neexponenciální omezení na technický pokrok, který by umožnil tyto potřeby pokrýt...

Reverend Thomas Malthus vyjádřil podobný názor před dvěma sty lety bez pomoci počítačových výstupů... Malthus argumentoval tím, že počet obyvatelstva roste exponenciálně, ale zásoby potravin přinejlepším lineárně. Očekával, že rovnováha bude periodicky obnovována hladomorou a válkami...

Kromě krátkozrakosti však neexistuje žádný zvláštní důvod, na kterém by se tato spekulace mohla zakládat. Malthus se mýlil, potravinový potenciál udržel krok s rostoucí populací. Ač to nikdo nemůže doložit, technický pokrok nejeví známky zpomalování. Nejlepší ekonomické odhady naznačují, že roste vskutku exponenciálně.⁵

Co opravdu potřebujeme, je větší a nikoli menší ekonomický růst; více lepších technologií, a ne tento absurdní pokus o potření technologií a návrat k primitivnímu kmenovému životu. Inovované technologie a rozsáhlejší kapitálové investice povedou k vyššímu životnímu standardu a materiálnímu dostatku pro všechny, a tím také přinesou prostor pro hledání a věnování se "duchovnímu" rozměru života. Pracujete-li od rána do večera, dostává se vám kultury či civilizovaného života vskutku sporadicky. Skutečným problémem však je, že produktivní kapitálové investice dusí daně, omezení a vládní zakázky na neproduktivní a zbytečné vládní výdaje, včetně zbytečně pracných pošetilostí jako je vojenský a vesmírný program. Drahocenné vědecké síly a inženýři jsou mnohem intenzivnější než kdy jindy využíváni pro vládní účely, a ne pro "civilní" spotřební výrobu. Potřebujeme, aby vláda přestala překážet a vysávat ekonomiku daněmi a výdaji a dovolila výrobní a technickým zdrojům, aby se znovu plně angažovaly ve zvyšování blahobytu všech spotřebitelů. Potřebujeme růst, vyšší životní úroveň, a takové technologické a kapitálové vybavení, které by uspokojovalo potřeby a požadavky spotřebitelů; toho ovšem můžeme dosáhnout pouze odstraněním těchto států řízených "upírů" a tím, že dovolíme schopnostem celé populace, aby se projevíly na volném trhu. Potřebujeme technologický a ekonomický růst, který se vyno-

řuje (jak to ukázala Jane Jacobsonová) z ekonomiky svobodného trhu, nepotřebujeme plýtvání a deformace vnucené světové ekonomice socialistickým násilím padesátých let tohoto století. Krátce řečeno, potřebujeme skutečně svobodný trh a flexibilní ekonomiku.

Ochrana zdrojů

Jak jsme se již zmínili, titíž intelektuálové, kteří tvrdí, že jsme vstoupili do doby "post-nedostatku" a není nám třeba žádného dalšího ekonomického růstu, jsou v čele těch, co hlásají, že "kapitalistická nenasytost" ničí naše vzácné přírodní zdroje. Věštcí z Římského klubu předpovídající beznaděj a zkázu například jednoduchou extrapolací současných trendů ve využívání zdrojů s jistotou předpovídají vyčerpání životně důležitých zdrojů do čtyřiceti let. Ale jistě – a naprosto mylně – předpovědi týkající se vyčerpání surovinových zdrojů již byly nesčetněkrát učiněny i v minulých stoletích.

Co tyto proroci přehlédli, je ona životně důležitá role, kterou hrají mechanismy svobodného trhu v ochraně a zmožování přírodních zdrojů. Vezměme si například typický měděný důl. Jak to, že měděná ruda nebyla již dávno vyčerpána nenasatnými nároky naší průmyslové civilizace? Jak to, že když horníci najdou a začnou těžit rudnou žílu, nevytěží veškerou rudu okamžitě? Proč se místo toho o důl starají a těží ho postupně rok po roce? Je to proto, že si vlastníci dolu uvědomují, že když například ztrojnásobí letošní produkci mědi, může se sice ztrojnásobit jejich roční příjem, ale zároveň tak důl vyčerpávají a přicházejí o své budoucí zisky, které jim z něj plynou. Na trhu se tato ztráta budoucího příjmu okamžitě odrazí na peněžní hodnotě – ceně dolu jako takového. Tato peněžní hodnota, promítající se do tržní ceny dolu, a pak také do jednotlivých akcií důlních společností na burze, je založena na očekávaném budoucím příjmu z produkce mědi. Jakékoliv vyčerpání dolu tedy snižuje jeho hodnotu a následně cenu akcií. Každý vlastník tak musí zvážit výhody okamžitého příjmu z produkce mědi proti ztrátě "kapitálové hodnoty" dolu jako takového, a tím i poklesu hodnoty svých akcií.

Rozhodování majitelů dolů je ovlivňováno jejich očekáváním výnosu rudy a poptávky po ní a stávajícími a možnými budoucími úrokovými sazbami. Předpokládáme například, že měď bude za několik let nahrazena jiným syntetickým kovem. V takovém případě se majitelé rudných dolů budou předhánět v těžbě teď, dokud bude měď mít vyšší hodnotu, a pro budoucnost, kdy bude mít hodnotu menší, jí uschovají méně – a tak prospějí spotřebitelům a ekonomice nyní, kdy je měď intenzivně požadována. A naopak, bude-li v budoucnu očekáván nedostatek mědi, majitelé nyní vyprodukují menší množství a budou s větší produkcí vyčkávat, až ceny mědi stoupnou – a tak prospějí společnosti intenzivní produkcí v budoucnosti, až bude potřebná. Vidíme tedy, že tržní ekonomika má v sobě zabudován fantastický mechanismus, kdy rozhodnutí majitelů dolů týkající se přítomnosti a budoucnosti, neprospějí pouze jejich vlastním příjmům a bohatství, ale také mase spotřebitelů a ekonomice jako celku.

Ale to ještě není všechno. Předpokládáme, že v budoucnu bude očekáván vzrůstající ne-

³ Srov. s výkladem v Tucker, William: "Environmentalism and the Leisure Class", *Harper's*, prosinec 1977, str. 49–56, 73–80.

Skupiny černošských aktivistů si naštěstí začínají uvědomovat významnost levicové antirůstové ideologie. V lednu 1978 se představenstvo Národní asociace pro pokrok barevných obyvatel (National Association for the Advancement of Colored People) postavilo proti energetickému programu prezidenta Cartera a žádalo deregulaci cen ropy a zemního plynu. Předsdkyně představenstva Margaret Bush Wilsonová vysvětlovala novou pozici NAACP takto:

"Zajímá nás politika nízkého růstu v energetickém plánu prezidenta Cartera. Otázkou je, jaký typ energetické politiky povede ...k životaschopné rostoucí ekonomice bez omezení, protože v podmínkách pomalého růstu černoši trpí více než kdokoliv jiný."

Delaney, Paul: "NAACP in Major Dispute on Energy View", *New York Times*, 30. ledna, 1978.

⁴ Meadows, D. a kol.: *The Limits of Growth*, Universe Books, 1972; Passell, P.- Roberts, M.- Ross, L.: "Review of *The Limits of Growth*", *New York Times Book Review*, 2. dubna, 1972, str. 10.

⁵ Passell, Roberts a Ross, str. 12.

dostatek mědi. Výsledkem je, že nyní bude větší množství mědi pozdrženo a uschováno pro budoucí produkci, což zvýší její cenu. Vzrůst cen mědi bude mít několik "konzervujících" efektů. Za prvé, vyšší cena mědi signalizuje jejím uživatelům, že je vzácnější a dražší a uživatelé tedy také omezí její používání. Budou používat méně mědi, nahrazovat jí levnějšími kovy nebo plasty, a tak bude měď ještě více uchována pro ta využití, kde nebudou moci být použity žádné vhodné náhrady. Navíc bude vyšší cena mědi stimulovat za a) intenzivní hledání nových ložisek měděné rudy a za b) hledání méně nákladných náhrad, možná cestou nových technických objevů. Vyšší ceny mědi budou stimulovat také programy pro úsporu a recyklaci tohoto kovu. Tento cenový mechanismus svobodného trhu je přesně tím důvodem, proč měď ani jiné přírodní zdroje nevymizely již před dlouhou dobou. Jak Passell, Roberts, a Ross říkají ve své kritice Římského klubu:

Zásoby a potřeby přírodních zdrojů v modelu jsou kalkulovány ....za absence cen jako proměnných v přehledu "Omezení", jenž se zabývá způsoby využití zdrojů. Ve skutečném světě slouží rostoucí ceny jako ekonomický indikátor toho, že je potřeba začít hledat levnější materiály jako náhradu za tenčící se vzácné zdroje. Stimulují snahy o nalezení nových způsobů, jak uspořít vstupní zdroje a podněcují pokusy o zvýšení výtežnosti.⁶

Ve skutečnosti a v protikladu k tvrzení škarohlídů, ceny surovin a přírodních zdrojů zůstávají nízké a obvykle dokonce klesají v poměru k ostatním cenám. Pro levicové a marxistické intelektuály je to obvykle známkou kapitalistického "vykořisťování" zemí třetího světa, které často suroviny produkují. Je to však známkou něčeho naprosto odlišného, známkou toho, že přírodní zdroje se nevyčerpávají, ale naopak rozhojňují, odtud tedy jejich relativně nízká cena. Vývoj laciných náhražek, např. plastů a syntetických vláken, udržel přírodní zdroje levné a hojné. A v několika dalších desetiletích můžeme očekávat, že moderní technologie vyvinou pozoruhodně levný zdroj energie – jadernou fúzi – který automaticky přinese hojnost surovin pro potřebnou výrobu.

Vývoj syntetických materiálů a levnější energie kladou důraz na životně důležitý aspekt moderních technologií, který škarohlídi přehlížejí. Technologie a průmyslová výroba totiž vytvářejí zdroje, které nikdy předtím jako užitečné zdroje neexistovaly. Například před objevem petrolejové lampy a samotného automobilu nebyla ropa zdrojem, ale nechtěným odpadem, gigantickou tekutou černou hluši-

nou. Až moderní vývoj technologie z ní užitečný zdroj vytvořil. A dále, díky novým geologickým postupům a tržnímu stimulu se postaral také o rychlé vyhledávání nových nalezišť.

Předpovědi blízkého vyčerpání všech zdrojů nejsou, jak jsme již poznamenali, ničím novým. V roce 1908 svolal prezident Theodor Roosevelt Konferenci guvernérů o přírodních zdrojích a varoval před jejich "blížícím se vyčerpáním". Na téže konferenci americký oceánář Andrew Carnegie předpověděl vyčerpání zásob železa z oblasti Hořejšího jezera do roku 1940, zatímco železniční magnát James J. Hill tvrdil, že vyčerpáme většinu našeho stavebního dříví během 10 let. A nejen to, Hill dokonce předpověděl, že ve Spojených státech zcela jistě nastane nedostatek pšenice; ve státě, kde se dosud potýkáme s nadprodukcí plynoucí z programu státní podpory farem. Nynější předpovědi temného osudu jsou založeny na stejném základu: na těžkém podceňování budoucnosti moderních technologií a ignorování principů tržní ekonomiky.⁷

Je pravdou, že několik jednotlivých přírodních zdrojů bylo nyní i v minulosti vyčerpáno. Ale v žádném z těchto případů nebyla důvodem "kapitalistická nenasytnost"; naopak, důvodem bylo selhání státu při udělování povolení přístupu soukromému sektoru ke zdroji. Krátce řečeno, byla to vlastně neschopnost důsledně uznat logiku soukromých vlastnických práv.

Jedním z příkladů jsou zdroje stavebního dřeva. Na americkém západě a v Kanadě vlastní většinu lesů federální nebo provinciální vláda, a nikoliv soukromí vlastníci. Vláda potom pronajímá jejich využití soukromým dřevařským společnostem. Soukromý sektor tedy figuruje jen v občasném využívání zdrojů, nikoliv v samotném vlastnictví lesa. V této situaci soukromá společnost nevlastní kapitálovou hodnotu, a tudíž se nemusí strachovat ani o vyčerpání kapitálového zdroje. Dřevařskou společnost nevede žádný ekonomický stimul, aby se o zdroj starala, znovu vysazovala stromy atd. Jediným účinkujícím stimulem je snaha pokácet co nejvíce stromů v co nejkratší době, protože zachování kapitálové hodnoty zdroje nemá pro společnost žádnou ekonomickou důležitost. V Evropě je soukromé vlastnění lesů mnohem běžnější a je tam také méně stížností na ničení porostů. Je-li povoleno soukromé vlastnictví lesa jako takového, je v zájmu vlastníka během těžby uchovávat lesní porosty a starat se o novou výsadbu tak, aby se vyhnul zničení kapitálové hodnoty lesa.⁸

Hlavním viníkem je tudíž ve Spojených státech Lesní správa Ministerstva zemědělství, která lesy vlastní a každý rok pronajímá práva na kácení dřeva s devastujícími účinky na lesní porosty. Naproti tomu soukromé lesy, jako jsou ty vlastněné velkými dřevařskými společ-

nostmi jako například *Georgia-Pacific* nebo *U.S. Plywood*, jsou káceny a znovu zalesňovány podle vědeckých metod, aby byly uchovány pro pozdější využití.⁹

Dalším nešťastným důsledkem toho, že vláda nevpustila do tohoto zdroje soukromé vlastníky, bylo zničení západních travnatých stepí – pastvin. Každý divák westernů je obeznán s mystikou nekonečných plání a „divokých potýček“ mezi honáky, chovateli dobytka a ovcí a farmáři o pozemky vhodné k obdělávání. "Nekonečné pláně" vznikly selháním federální vlády při zavádění politiky přidělování půdy novousedlíkům, kdy podmínky přidělování – "homesteading" – nepřizpůsobila suššímu klimatu na západ od Mississippi. Na východě, ve vlhčím podnebí, bylo 160 akrů půdy zaručených vládou každému novému farmáři postačující jednotkou k úspěšnému farmaření. Ale v podmínkách na sušším západě nemohl na pouhých 160 akrech existovat žádný životaschopný ranč nebo farma. Federální vláda odmítla rozšíření této stošedesátiakrové kvóty pro "homesteading" větších dobytkařských usedlostí. A tak vznikly nekonečné pastviny, kde se po vládní půdě nekontrolovatelně toulala stáda ovcí a dobytka. To ovšem znamenalo, že pastviny samotné nikdo nevlastnil, a proto bylo pro kteréhokoliv majitele dobytka nebo ovcí ekonomicky nejvýhodnější rychle vypást na určitém území travu dřívě, než ji vypasou stáda ostatních majitelů. Výsledkem tohoto tragicky krátkozrakého rozhodnutí o nevpustění soukromých vlastníků byla devastace pastvin vypasením trávy příliš brzy ve vegetačním období, přičemž se nikdo nepostaral o jejich rekultivaci. Kdokoliv by se totiž o ni pokusil, musel by později bezmocně přihlížet, jak ji vypásají stáda jiných majitelů. Tak byly vypaseny a zničeny travnaté porosty západu a vznikla takzvaná "dust bowl" – mísa prachu. Tak také začaly nelegální pokusy bezpočetných chovatelů dobytka a farmářů vzít zákon do vlastních rukou a ohradit si půdu jako soukromé vlastnictví, následované mnoha pohraničními pátkami.

Profesor Samuel. P. Hays ve svém zasvěceném přehledu o událostech v Americe píše o tomto problému:

Velká část živočišné výroby západu závisela na píci z "nekonečných" plání, vlastněných federální vládou, ale otevřených pro využití všem... Kongres nikdy neodsouhlasil zákon pro regulaci vypásání trávy nebo zákon povolující chovatelům tyto pozemky získávat. Honáci dobytka a ovcí se proháněli po veřejném vlastnictví... Chovatelé dobytka si půdu ohrazovali pro své vlastní potřeby, ale konkurence dráty stříhala. Honáci ovcí a kovbojové se uchýlovali k násilnému řešení problémů. Své spory o pastviny řešili pobíjením cizích stád a vražděním svých rivalů. Absence toho nejzákladnějšího právního uspořádání v oblasti majetkového práva zapříčinila zmatek, hořkost a destrukci.

Ve víru tohoto uspořádání se veřejné pastviny rychle pustošily. Ač původně bohaté a hojné, zásoby píce se postupně dostaly pod intenzivní tlak zvyšující se poptávky. Na veřejné půdě se chovalo více zvířat, než

⁶ Passell, Roberts a Ross, str. 12.

⁷ Co se týká mylných předpovědí, viz Nolan, Thomas B.: "The Inexhaustible Resource of Technology" v Jarrett, H. (ed.): *Perspectives on Conservation*, John Hopkins Press, 1958, str. 49–66.

⁸ Ohledně stavebního dřeva a jeho konzervace obecně viz Scott, Anthony: *Natural Resources: The Economics of Conservation*, Toronto University Press, 1955, str. 121–125. Jak federální vláda sama spíše ničí než uchovává zdroje stavebního dříví, od stavby dálnic po velká školská projekty přehrad a další stavby Armádního sboru inženýrů, viz Dolan, Edwin: *TANSTAAFL*, Holt, Rinehart and Winston, 1971, str. 96.

⁹ Viz Poole, Robert, Jr.: "Reason and Ecology" v James, D. (ed.): *Outside, Looking In*, Harper and Row, 1972, str. 250 – 251.

*byly pastviny schopné uživit. Jelikož se každý chovatel bál, že pro něj nebude píce dostatek, vypásal trávu příliš brzy a nedopřál jí čas dozrát a vysemenit. V takových podmínkách kvalita i kvantita píce rychle klesala; vytrvalé víceleté rostliny ustoupily jednoletým a ty plevelu.*¹⁰

Haysovým závěrem je, že veřejné pozemky v oblasti plání byly ve srovnání s původním stavem pravděpodobně ze dvou třetin zcela vyčerpány.

Vlastnictví oceánů jako výzva

Existuje životně důležitá oblast, kde nepřítomnost soukromé vlastnictví zapříčinila a zapříčiňuje nejen vyčerpání zdroje, ale také dokonce brání jeho možnému rozvoji. Jedná se o potencionálně nesmírně produktivní zdroj – oceán. Oceány jsou mezinárodním veřejným vlastnictvím, což znamená, že žádná osoba, společnost nebo snad národní vláda nemá vlastnická práva na žádnou jejich část. Výsledkem tohoto uspořádání je, že oceány zůstávají ve stejné primitivním stavu, jako byla půda před vznikem zemědělství. Pro primitivního člověka byl zdrojem obživy lov a sběr; lov divokých zvířat a sběr plodů, bobulí, ořechů, planých semen a zeleniny. Primitivní člověk pracoval pasivně v rámci svého prostředí. Namísto jeho transformace pouze využíval půdu bez pokusů si ji přizpůsobit. Proto byla půda neproduktivní a pouze relativně malé množství kmenové populace mohlo přežít na úrovni existenčního minima. Až vznik zemědělství, obdělávání půdy a proměny země farmářskou činností umožnily masivní zvýšení produktivity a životní úroveň. Právě zemědělství umožnilo civilizaci skutečně vzniknout. Ale aby byl možný rozvoj zemědělství, musela vzniknout soukromá vlastnická práva, nejdříve pro pole a úrodu a potom pro půdu jako takovou.

Nicméně v případě oceánů, se vši úctou k nim, jsme stále ještě v primitivním neproduktivním stádiu lovu a sběru. Ryby může v oceánech chytat kdokoliv, kdokoliv může získávat z jeho zdrojů, ale pouze jako lovec či sběrač. Nikdo nemůže moře obdělávat a věnovat se "moředělství". Tak přicházíme o využití obrovských rybích a minerálních zdrojů. Pokud by se někdo například pokusil obdělávat moře a zvyšovat produkci rybích líhní dokrmováním, okamžitě by byl o plody svého úsilí připraven ostatními rybáři, kteří by neprodleně jeho ryby vylovili. A tak se nikdo nesnaží zvyšovat úrod-

nost oceánů tak, jak zvyšujeme úrodnost půdy. Navíc neexistuje ekonomická motivace – ve skutečnosti zde působí všechny představitelné nemotivace – proč by se někdo měl zabývat zkoumáním technologií, jež by umožnily zvýšit produktivitu rybích farem a získávat z moře více minerálních zdrojů. Tyto stimuly se objeví teprve tehdy, až budou majetková práva v oceánech uspořádána jako na souši. Dokonce již nyní existuje jednoduchá, ale účinná technika, která by mohla být použita pro zvýšení výtěžnosti chovu ryb: části oceánů by mohly být přeřazeny snadno instalovatelným elektronickým plotem, a ryby rozděleny podle velikosti. Zabráněním toho, aby větší ryby požíraly menší, bychom mohli jejich množství enormně zvýšit. A pokud by bylo v částech oceánu povoleno soukromé vlastnictví, mohutný rozkvět "moředělství" by vytvořil a znásobil zdroje tolika způsoby, že si je dnes ani nelze představit.

Národní vlády se již marně pokusily řešit problém vyčerpání zásob ryb pomocí nerozumných a neekonomických omezení, týkajících se velikosti úlovku nebo délky povolené lovné sezóny. V případě lososů, tuňáků a tresků se tedy udržují primitivní a neproduktivní lovné metody tím, že byla přehnaně zkrácena lovná sezóna, snížena kvalita úlovku a stimulována nadprodukce s tím, že po zbytek roku nejsou rybářské flotily plně využity. Samozřejmě, že tato vládní omezení nijak nepodporují rozvoj "moředělství". Jak uvádějí profesori North a Miller:

*Rybáři jsou chudí, protože jsou vládními nařízeními přinuceni používat neúčinné vybavení a lovit pouze po velmi krátkou dobu, a samozřejmě také proto, že je jich příliš mnoho. Spotřebitel platí za lososa mnohem vyšší cenu, než by platil, kdyby byly používány efektivnější metody. Neustále se rozrůstající a komplikující svazky vládních regulací však nadměrný lov lososů neřeší. Jádro problému je v současném bezvlastnickém uspořádání. Není v zájmu žádného jednotlivého rybáře zajímat se o udržení stavu lososů. Naopak, během sezóny je v jeho zájmu pochyťat ryb co nejvíce.*¹¹

North a Miller poukazují na to, že soukromá vlastnická práva v oceánech, která by vlastníkům umožňovala používat nejlevnější a nejúčinnější technologie a uchovávat a zvyšovat produktivitu samotného zdroje, jsou teď mnohem snáze zaveditelná než dřívě. "Vynález moderního elektronického senzorového vyba-

vení nyní umožňuje vodní celky separovat relativně nenákladně a jednoduše."¹²

Rostoucí mezinárodní konflikty o části oceánu jenom vyzdvihují důležitost soukromých majetkových práv v této oblasti. Když vidíme, jak Spojené státy a ostatní národy prosazují svou suverenitu 200 mil od svých břehů, jak se soukromé společnosti a vlády hádají o části oceánů, a jak rybáři z traulerů, nátaři a těžaři nerostných surovin válčí o tytéž oblasti, je zjevné, že se vlastnická práva stávají stále důležitějšími. Jak píše Francis Christy:

*...uhlí se těží v šachtách pod oceánským dnem, nafta se získává vrty z plošin upevněných ke dnu a zvedajících se k hladině, nerosty mohou být dobývány z povrchu mořského dna ...přisedlí mořští živočichové mohou být seškrábáni ze dna určeného pro telefonní kabel, zvířata hledající potravu u dna chycena do sítí a pastí, druhy žijící ve středním pásmu mohou být chytány pomocí udice nebo vlečnými sítěmi, které se občas pletou do cesty ponorkám, druhy z hladiny loveny sítí nebo harpunou, a povrch sám může být použit pro přepravní plavidla určená pro těžbu nerostů.*¹³

Tento rostoucí střet vede Christyho k předpovědi, že "....moře jsou ve stádiu proměny. Pohybují se od stavu, kdy majetková práva téměř neexistují, ke stavu, kdy majetková práva budou zavedena nebo zpřístupněna." Nakonec, jak Christy shrnuje, "až se mořské zdroje stanou cennějšími, budou získána práva výhradní."

Výňatek z knihy Murrayho Rothbarda *For A New Liberty* přeložili Petra Maňásková a Marek Petráš.

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

Předplatné TL na rok 2005

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?
Předplatte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.*

Roční předplatné časopisu, zasílaného v papírové podobě kamkoliv v rámci ČR, získá ten, kdo přispěje Liberálnímu institutu alespoň 150,- Kč nebo 0,25 g zlata. Předplatné v elektronické podobě lze získat za polovinu těchto částek.

Korunový účet: 111 333 0/2400
e-Gold účet: 131844

Více o e-Gold na www.libinst.cz

¹⁰ Hays, Samuel P.: *Conservation and the Gospel of Efficiency*, Harvard University Press, 1959), str. 50-51. Viz také Pepper, E. Louise: *The Closing of the Public Domain*, Stanford University Press, 1951, str. 22-31.

¹¹ North, Douglas C. a Miller, Roger LeRoy: *The Economics of Public Issues*, Harper and Row, 1971, str. 107.

¹² *Ibid.*, str. 108. Také viz Crutchfield, James A. a Pontecorvo, Giulio: *The Pacific Salmon Fisheries: A study of Irrational Conservation*, John Hopkins Press, 1969; také Christy, Francis T.: *American Economic Review, Papers and Proceedings*, květen 1970; také Crutchfield, James A. a Zellner, Arnold: *Economic Aspects of the Pacific Halibut Industry*, U.S. Dept. of Interior, 1961; také Tullock, Gordon: *The Fisheries – Some Radical Proposals*, University of South Carolina Bureau of Business and Economic Research, 1962.

¹³ Christy, *loc. cit.*, str. 112

¹⁴ *Ibid.*, str. 112-113. Pro konečnou diskusi o ekonomickém, technologickém a legálním problému oceánu a oceánského rybaření, Christy, Francis T., Jr. a Scott, Anthony: *The Common Wealth in Ocean Fisheries*, John Hopkins Press, 1965.